

WITOLD BENDER

BADANIA TERENOWE W WÓLCIE ŁASIECKIEJ, POW. ŁOWICZ, W 1961 ROKU

Badania wykopaliskowe w Wólce Łasieckiej, pow. Łowicz, prowadzone z ramienia Zakładu Archeologii Polski IHKM PAN w Warszawie trwają od 1957 r. Prace dotyczą głównie osady — stanowisko 2 — z okresu rzymskiego. W uzupełnieniu systematycznych wykopalisk prowadzone są także doraźne badania zwiadowcze oraz poszukiwania powierzchniowe w najbliższej okolicy Wólki Łasieckiej.

W r. 1961 Ekspedycja działała w terenie w czasie od 2 sierpnia do 28 września. Badaniami kierował W. Bender; udział w Ekspedycji wzięli: B. Barankiewicz, jako współpracownik naukowy, oraz dwóch pracowników technicznych L. Balke i W. Okrzeja.

W roku sprawozdawczym kontynuowano badania na stanowisku 2 w Wólce Łasieckiej odsłaniając ogółem 1000 m² powierzchni. Ponadto dla celów kontrolnych założono wykop o powierzchni 200 m² w innym miejscu wsi Wólka Łasiecka, na północ od stanowiska 2. Nowe miejsce badań otrzymało nazwę stanowiska 3.

Wspomnimy jeszcze o dwudniowych pracach zabezpieczających, które Ekspedycja podjęła na niszczonej cmentarzysku kultury łużyckiej w miejscowości Łasieczniki, gm. Nieborów, pow. Łowicz, niedaleko Wólki Łasieckiej¹.

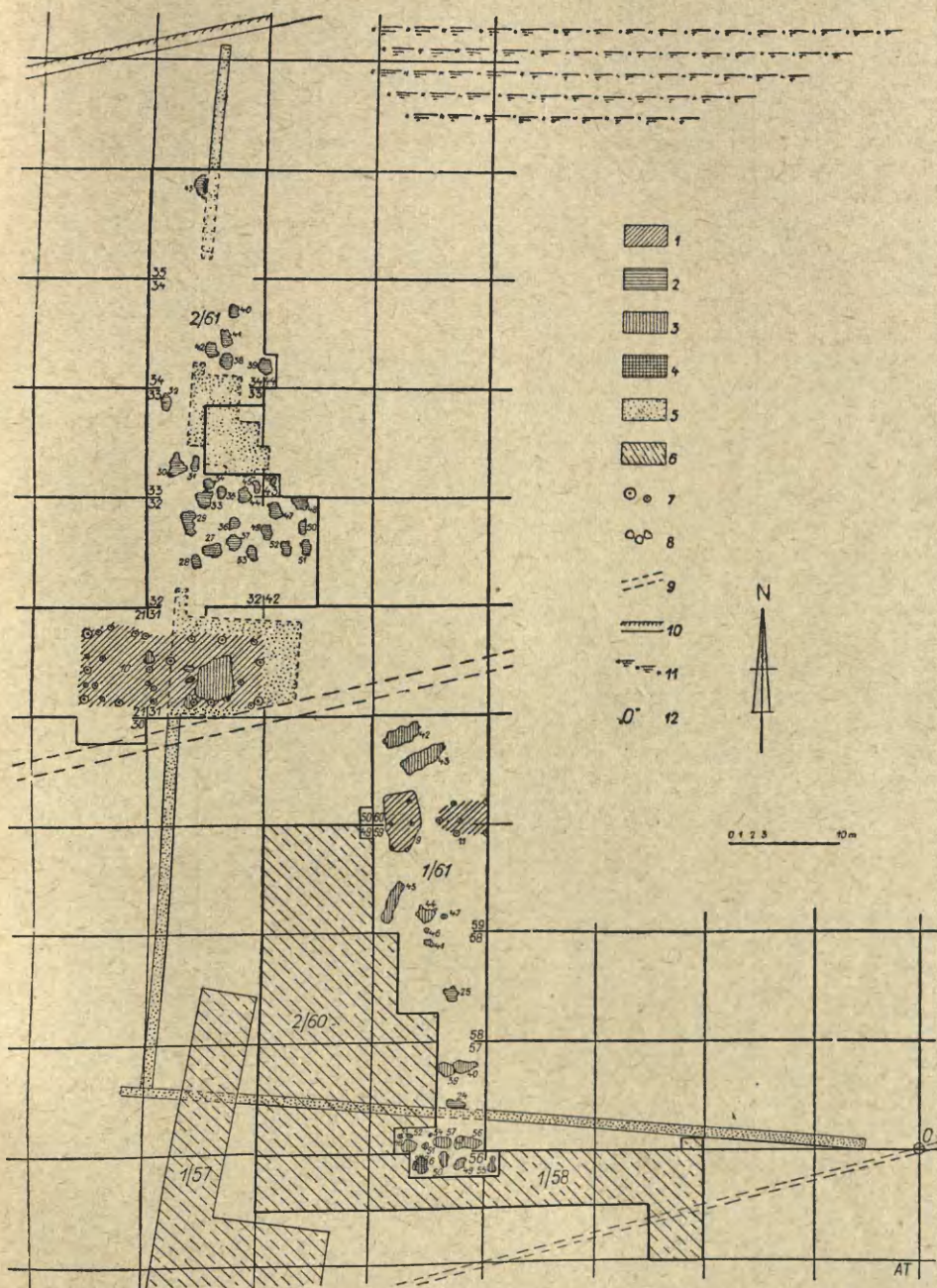
W przedstawianym sprawozdaniu omówione zostają w sposób wstępny wyniki prac na stanowisku 2 i 3.

S t a n o w i s k o 2^e. Osiedle, będące głównym przedmiotem naszych zainteresowań, zostało — jak dotychczas — zbadane w ok. 10%, co wyraża się cyfrą ok. 5300 m² rozkopanej przestrzeni. Stan poznania osady jest relatywnie dobry, jednak nie wystarczający, aby formułować szersze poglądy odnośnie do rozplanowania obiektu i dziejów jego rozwoju. Wyniki prac terenowych opracowywane są na bieżąco w formie rocz-

---

¹ Wiadomość o nowych odkryciach została przekazana wg kompetencji Konserwatorowi Zabytków Archeologicznych na woj. łódzkie.

² Wyniki badań wykopaliskowych na stanowisku 2 w Wólce Łasieckiej zostaną pełniej opracowane w specjalnym artykule materiałowym. W niniejszym sprawozdaniu przedstawiamy je pobieżnie. Pełniej natomiast informujemy o badaniach na stanowisku 3 nie przewidując w najbliższym czasie dalszego opracowania tych wycinkowych odkryć, które nie wiążą się bezpośrednio z problematyką osiedla okresu rzymskiego w Wólce Łasieckiej.

Ryc. 1. Wólka Łasiecka, pow. Łowicz, stan. 2. Plan części osady z wykopami z 1961 r., w skali 1 : 200

1 — budynki; 2 — paleniska; 3 — jamy; 4 — piec; 5 — wykopy z lat 1951—52; 6 — wykopy z lat 1957—60; 7 — wkopy po słupach; 8 — kamienie; 9 — drogi polne; 10 — rów melioracyjny; 11 — nieużytki bagienne; 12 — punkt pomiarowy

Rys. A. Tiomakowska

Ryc. 2. Wólka Łasiecka, pow. Łowicz, stan. 3. Plan wykopu z obiektami w skali 1 : 50:

1 — palenisko; 2 — grób szkieletowy (?); 3 — grób popielnicowy; 4 — kamienie; 5 — kamienie w grobie 3 na gł. 40 cm, kamienie w grobie 4 na gł. 70 cm; 6 — kamienie w grobie 3 na gł. 70 cm

Rys. L. Balke

nych sprawozdań³ oraz większych opracowań materiałowych⁴. Zagadnieniem specjalnie eksponowanym jest budowla halowa odkryta w osiedlu, która została omówiona także osobno w dwóch mniejszych artykułach⁵.

Prace w r. 1961 obejmowały część środkowozachodnią stanowiska 2. Założone były dwa kilkuarowe wykopy: nr 1 w nawiązaniu do wykopów z lat 1958, 1960 oraz nr 2 nawiązujący częściowo do wykopu z r. 1960, częściowo zaś do sondazy wykonanych w r. 1952⁶.

W wyniku prac odsłonięto ślady trzech domów słupowych, trzydziestu palenisk zakładanych na wolnym powietrzu, pieca kopułkowego i dziewiętnastu tzw. jam (ryc. 1).

Budynek nr 9 (1/61). Należał do grupy kilku podobnych, znanych już z osiedla. Był on słupowy, prostokątny, usytuowany dłuższą osią po linii północ—południe; posiadał wymiary ok. 3,20×5,10 m (ok. 16 m²). Odczytać się dało wkopy po pięciu słupach — trzech w narożnikach, dwóch ułożonych pośrodku dłuższych ścian. Wyraźniejszych śladów paleniska brak. W obiekcie znaleziono 212 ułamków ceramiki ręcznie lepionej, 8 fragmentów naczyń obtaczanych, polepę „konstrukcyjną”, 2 oselki i krzesiwo żelazne.

Budynek nr 10 (2/61). Obok budowli halowej „trzynawowej” jest to drugi duży rozmiarów dom słupowy w Wólce. Posiada on prostszą zasadę konstrukcji, czytelną w jednorzędowym układzie słupów ścian bocznych. Budynek był prostokątny, usytuowany dłuższą osią po linii wschód—zachód; posiadał wymiary ok. 15×7 m (ok. 100 m² powierzchni użytkowej), wsparty był na 28 słupach. W r. 1961 odsłonięto zachodnią część opisywanego budynku. Pozostała odkryta była w r. 1952, lecz nie odczytana wówczas właściwie⁷. Wewnątrz budynku znajdowały się dwa niewielkie paleniska, interpretowane przez ich odkrywcę jako piece kopułkowe⁸, na co jednak nie znajdujemy dostatecznych dowodów. Były to prawdopodobnie wystawne paleniska umieszczone w zagłębieniach. We wschodniej części budynku występował obiekt uznawany przez M. Gozdowskiego za ziemiankę gospodarczą⁹. Trudno wprawdzie ustalić, czy obiekt ten, który wg naszej interpretacji odkryć znajduje się w obrębie

³ W. Bender, B. Barankiewicz, *Badania nad osadnictwem okresu rzymskiego w Wólce Łasieckiej, pow. Łowicz, w latach 1957—1958*, „Spraw. Arch.”, t. 13: 1961, s. 95—108; t y c h ż e, *Badania terenowe Ekspedycji Wykopaliskowej w Wólce Łasieckiej, pow. Łowicz, w 1959 r.*, „Spraw. Arch.”, t. 14: 1962, s. 131; W. Bender, *Prace wykopaliskowe w miejscowości Wólka Łasiecka, pow. Łowicz, w 1960 r.*, „Spraw. Arch.”, t. 14: 1962, s. 131—136.

⁴ W. Bender, B. Barankiewicz, *Osada z okresu rzymskiego w Wólce Łasieckiej, pow. Łowicz*, „Arch. Pol.”, t. 7: 1959 z. 1, s. 7—106; t y c h ż e, *Materiały z badań osady w Wólce Łasieckiej, pow. Łowicz, w r. 1961* (w druku).

⁵ W. Bender, *Zagadkowa budowla z pierwszych wieków n.e.*, „ZOW”, R. 26: 1960 z. 2, s. 112—119; t e n ż e, *Un village appartenant à la civilisation de Przeworsk en Pologne Centrale*, „Archaeologia Polona”, 4: 1961, s. 245—256.

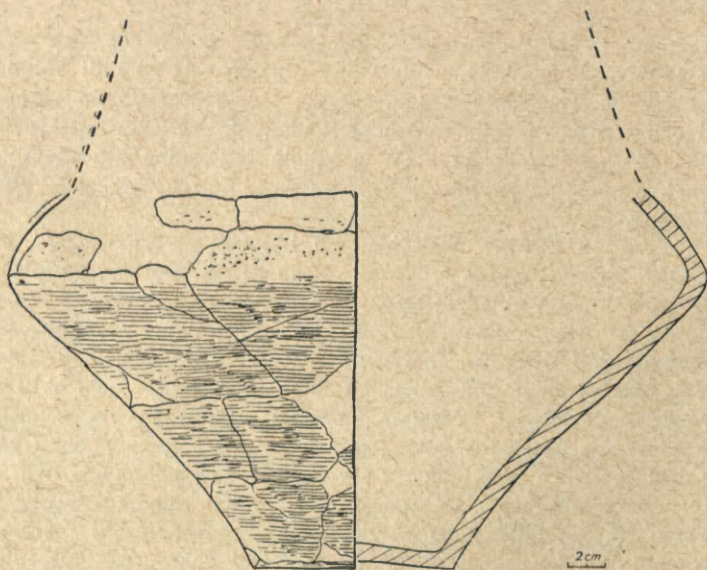
⁶ Rowy sondażowe wraz z odpowiednimi poszerzeniami przylegały do wykopu 2/61 od wschodu. W toku prac w r. 1961 natrafiliśmy na krawędzie starych sondazy, dzięki czemu prawidłowa ich lokalizacja, dotąd niepewna, stała się obecnie możliwa.

⁷ Na terenie przylegającym od wschodu do naszych wykopów w przedłużeniu zachodniej części budynku nr 10 odsłonięto w 1952 r. zespół elementów osadniczych interpretowanych przez ich odkrywcę M. Gozdowskiego jako pozostałości zagrody. Do tego zespołu wchodzić miały, zdaniem odkrywców, dom, ziemianka gospodarcza i piec kopułkowy. Por. M. Gozdowski, *Osada z okresu rzymskiego w Wólce Łasieckiej, pow. Łowicz, w świetle badań w 1952 r.*, „Materiały Starożytne”, t. 1: 1956, s. 116—119, 124—125. Weryfikacja dawniejszych i ostatnich odkryć pozwoliła odczytać w elementach domniemanej zagrody dalszą wschodnią część budynku nr 10.

⁸ Gozdowski, *Osada...*, s. 118, 119, 125.

⁹ Gozdowski, *op. cit.*, s. 118.

domostwa, był z nim związany chronologicznie, tym samym funkcjonalnie. Jeśli tak, wówczas owa ziemianka mogła spełniać rolę jamy piwnicznej. Analiza pełnego obecnie rzutu poziomego budynku nr 10 wydaje się upoważniać do upatrywania w nim domu dwudzielnego (dwiuizbowego). Mógł to też ewentualnie być dom składający się z dwóch odrębnych jednostek mieszkalnych — segmentów, znajdujących się pod wspólnym dachem. Najbardziej jednak przekonywuje istnienie dużego, dwuizbowego budynku. Dom posiadał prawdopodobnie dwa wejścia. Jedno od strony północno-zachodniej w miejscu, gdzie ściana tworzy „absydowate” wybrzuszenie, drugie w szczytowej wschodniej ścianie.

Ryc. 3. Wólka Łasiecka, pow. Łowicz, stan. 3. Pielnica z grobu nr 2, w skali 1 : 2

Rys. A. Tłomakowska

Materiał ruchomy zachodniej, badanej w 1961 r., części budynku reprezentowało 197 ułamków naczyń ręcznie lepionych i 20 obtaczanych. We wschodniej partii materiału ceramicznego było mniej, w tym stosunkowo liczne skorupy obtaczane. Wszędzie występowało dużo polepy ze śladami odcisków drewnianych konstrukcji, należących do zniszonych ścian. Sporo było też węgli drzewnych. W obrębie budynku odkryto w latach 1952 i 1961 dwie osełki piaskowcowe (trzecia znalazła się przy ścianie na zewnątrz), przęślik, fragment ciężarka do krosien. Obok budynku znaleziony został w 1961 r. fragment kamienia żarnowego. Jest to drugi egzemplarz kamienia od żaren obrotowych pochodzący z osiedla wólczańskiego. Z budynku pochodzi też stopka gliniana nie określonego bliżej przedmiotu. Na stopce niewyraźnie i schematycznie zaznaczone są palce. Przedmiot jest zniszczony, o wytartej powierzchni.

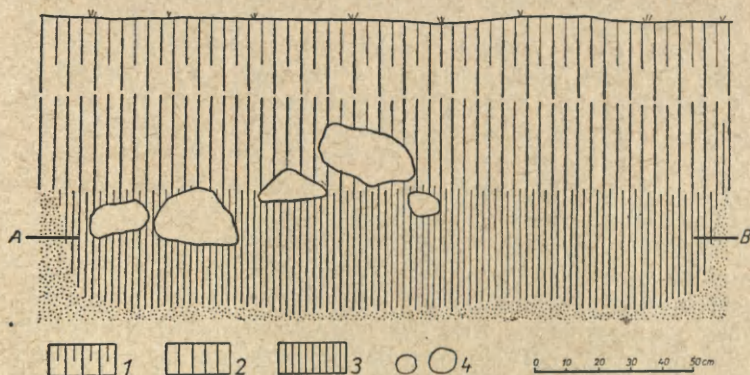
Budynek nr 11 (3/61). Obiekt był słabo czytelny, brak też pewności, czy dalsza jego część nie wchodziła we wschodni profil wykopu 1/61.

Istnienie budynku manifestował układ wkopów po sześciu słupach, z których cztery układały się w foremny prostokąt. Wielkość odsłoniętej części (lub całości?) wynosiła: szerokość 3,10 m, długość 3,10 m do 4,40 m na osi środkowej wschód—za-

chód. Kształt budynku jest trudny do określenia, nie jest wykluczone, że był owalny. Paleniska brak.

Materiał ceramiczny reprezentowało 91 fragmentów naczyń ręcznie wykonanych i 8 obtaczanych.

Paleniska. Podobnie jak w latach poprzednich wśród obiektów zabudowy osiedla dominowały otwarte paleniska, występujące w skupiskach, trzymające się określonych, peryferycznych partii osady. W roku 1961 zbadanych zostało 29 palenisk, z tego dwa w wykopie 1/61, tj. w środkowej części osiedla, pozostałe 27 położonych

Ryc. 4. Wólka Łasiiecka, pow. Łowicz, stan. 3. Podłużny przekrój pionowy grobu nr 4, w skali 1 : 10:

1 — próchnica orna; 2 — warstwa kulturowa; 3 — wypełnisko grobu; 4 — kamienie

Rys. L. Balke

było peryferycznie i należało do grupy obiektów posiadających liczne analogie w innych miejscach stanowiska. Zespół 27 opisywanych palenisk występuje przy północnej krawędzi osiedla, blisko bagienka, które, jak już dawniej wspominaliśmy, położone jest w obrębie obszaru hipotetycznie zakreślonego dla stanowiska 2. Rów kontrolny, poprowadzony w kierunku bagna i wchodzący w nie, pozwolił na stwierdzenie, że paleniska dochodziły do samego mokradła. Niestety tych ostatnich obiektów nie można było zbadać z uwagi na obecność wody obficie napływającej z mokradła. Odkryte paleniska tworzą, jak wspomniano, skupisko 27 obiektów, do którego należą dalsze (kilkanaście), odsłonięte w r. 1952 na terenie sąsiadującym od wschodu z naszym wykopem¹⁰. W pobliżu bagienka koncentrowało się zatem co najmniej ok. 40 palenisk.

Jedynie w 14 paleniskach znaleziono ułamki naczyń, przeważnie mało charakterystyczne, występujące na ogół pojedynczo lub po kilka. Wyjątkowo w palenisku nr 27 było kilkadziesiąt fragmentów ceramiki, podobnie obficie występowała ona w obiekcie nr 39. Pojedynczo i zupełnie sporadycznie znajdowano w paleniskach inne zabytki, jak przęślik, grudki żużla żelaznego, kawałek ochry lub bryły rudy darniowej (palenisko nr 32) użyte zapewne przypadkowo na równi z kamieniami do wyłożenia poziomu paleniskowego. Jak widać, inwentarz palenisk był więcej niż skromny.

Jam y. Obiektów określanych ogólną nazwą jamy odkryto w r. 1961 dziewięćnaście. Nie charakteryzują się one niczym na tyle, żeby z przekonaniem mówić o ich

¹⁰ Tenże, *op. cit.*, s. 119—123, ryc. 2.

przeznaczeniu. Warto podkreślić, że jamy występują, podobnie jak w latach poprzednich, w części osiedla wraz z budynkami, piecami i niektórymi paleniskami, reprezentując pozostałości zabudowy i urządzeń gospodarczych środkowej partii osiedla. Niektóre mogły być piwnicami-magazynami produktów rolniczo-hodowlanej gospodarki, inne ze śladami spalenizny służyły prawdopodobnie jako jednorazowo użytkowane ogniska.

W 13 jamach wystąpiły ułamki ceramiki po kilka lub kilkanaście sztuk. Rzadko spotykano kości zwierzęce, szczątkowo zachowane. W jednej z jam znajdowało się skupisko żuźla żelaznego, w innej (nr 52) wystąpił interesujący przedmiot żelazny — zapewne okucie rydla.

Piec kopułkowy. Wystąpił w wykopie 1/61 w towarzystwie licznych jam na terenie środkowej części osiedla, podobnie jak inne piece z lat poprzednich. Piec odkryty w r. 1961 był duży: 1,20×1,80 m na głębokości do 0,60 m, i tym różnił się od poprzednich. Posiadał też wyraźniejszą wykładkę dna z gliny. Mnóstwo polepy w bryłach i rozłusowanej pochodzi od kopuły. Sądzymy, że był to piec piekarski. Brak cech, charakteryzujących piece kopułowe garncarskie z okresu rzymskiego, nie pozwala na uznanie za taki naszego obiektu.

Ceramika, którą uzyskano w toku prac roku sprawozdawczego, reprezentuje wszystkie cztery wydzielone dawniej grupy¹¹. Podstawową masę stanowią ułamki naczyń lepionych (grupy I—III), nikły procent reprezentuje ceramikę obtaczaną (grupa IV). Jedynie dwa naczynia udało się wykleić całkowicie. Cały ten materiał, podobnie jak uprzednio wydobyty, nosi głównie cechy ceramiki z późnego okresu rzymskiego. Z innych nielicznych zabytków znalezionych w osadzie w r. 1961 wymienimy: żelazne okucie rydla, fragment kamienia żaren obrotowych, fragment żelaznej siekierki, krzesiwo żelazne, przedmiot gliniany w kształcie szpulki, glinianą stopkę nieznanego przedmiotu (figurki zwierzęcej?), dwa przęśliki gliniane, sześć osełek piaskowcowych i kilka innych nie dających się zidentyfikować, skorodowanych i szczątkowych przedmiotów żelaznych.

Zestaw zabytków ruchomych z osiedla pozyskany ostatnio nie wnosi nowych elementów dla oceny datowania, toteż przyjęte dawniej ramy czasowe istnienia naszego obiektu pozostają obowiązujące. Osada istniała w czasie między schyłkiem II i początkiem IV wieku n.e.

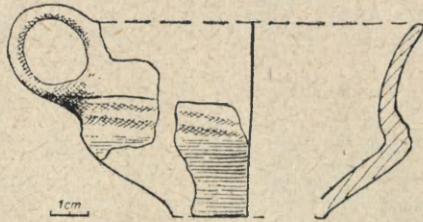
St a n o w i s k o 3. Stanowisko to położone jest na lekkiej kulminacji terenu, podlegającej od lat systematycznej, celowej niwelacji podczas orki. Właściciel pola worywał liczne kamienie, których sterta leżała opodal naszego wykopu. Na powierzchni stanowiska, którego zasięg można określić jedynie w przybliżeniu, wydzielając je topograficznie (ok. 4 ha), występują dość licznie, przeważnie nie przepalone kamienie i rzadziej ceramika (najpewniej ze zniszczonych grobów), różniąca się już na pierwszy rzut oka od znanej ze stanowiska 2. Stanowisko 3 oddalone jest od osiedla w Wólce Łasieckiej o ok. 500 m w kierunku północnym. Na nowym obiekcie przeprowadzono tygodniowe badania weryfikacyjne. Jest to stanowisko reprezentujące ślady osadnictwa lużyckiego. Na obszarze dwóch arów odsłonięte zostały cztery groby oraz cztery paleniska (ryc. 2).

Groby nr 1 i 2 były ciałopalne, popielnicowe, przy czym popielnice znajdowały się pierwotnie pod brukiem kamiennym, znacznie rozrzuconym przez pług. Groby te wystąpiły bardzo płytko pod ziemią orną. Popielnice były silnie uszkodzone, szczątkowo zachowała się w nich zawartość spalonych kości (ryc. 3).

¹¹ Bender, Barankiewicz, *Osada z okresu rzymskiego w Wólce Łasieckiej...*, „Arch. Pol.”, t. 7 : 1959, z. 1, s. 38—57, tabl. I.

Groby nr 3 i 4 były jamowe, ciepłopalne (?). Poniżej podajemy nieco szczegółowsze o nich informacje z uwagi na ich niezwykły charakter.

Grób nr 3. Prostokątna, w rzucie poziomym, jama grobowa zarysowała się na gł. 0,40 m. Miała długość 1,45 m, szer. 1,00 m. Jama w poprzecznym przekroju pionowym była lejowata, o płaskim dnie. Przy dnie szerokość jamy malała do 0,50 m. Na powierzchni znajdowały się rozwleczone kamienie. Trudno ocenić, czy tworzyły one pierwotnie bruk, czy też obstawę grobu. Kilka kamieni występowało w wypełnisku jamy grobowej, niektóre sięgały niemal do dna. Z grobu pochodzi kilka mało charakterystycznych skorup. Jama grobowa osią dłuższą była usytuowana po linii wschód—zachód z lekkim odchyleniem.

Ryc. 5. Wólka Łasiecka, pow. Łowicz, stan. 3.
Naczynie (kubek) z paleniska nr 2, w. n.

Rys. A. Tłomakowska

Grób nr 4. Regularnie prostokątna jama wystąpiła na gł. 0,55 m. Na tym też poziomie i poniżej nad połową jamy zalegały kamienie w zwartym układzie tworząc bruk. Wymiary jamy: dł. 2 m, szer. 0,70 m. Poprzeczny przekrój pionowy, cylindryczny. Przekrój podłużny — nieckowaty (ryc. 4). Zapewne do tego grobu należało kilka dalszych kamieni rozwleczonych, występujących powyżej zarysu jamy grobowej. Oś dłuższa grobu skierowana była po linii wschód—zachód, także z lekkim odchyleniem. W wypełnisku jamy znaleziono kilka skorup oraz kilka przepalonych kostek umieszczonych pośrodku grobu, blisko dna, które wystąpiło na głębokości 0,80 m.

Od strony południowo-zachodniej do grobu dochodziło palenisko nr 2 nakładając się lekko na jego najwyższy poziom.

Kamienie w obu grobach nie były przepalone.

Cztery odkryte paleniska były położone płytko pod próchnicą orną. Trzy sąsiadowały ze sobą, w tym jedno (nr 2) zachodziło częściowo na górną partię jamy grobu nr 4. Stąd wypływa wniosek o względnej „młodszości” tego paleniska w stosunku do grobu, czego z kolei nie wykazuje szczątkowy wprawdzie materiał ceramiczny pochodzący z obu obiektów. Czwarte palenisko (nr 4) położone było osobno niedaleko grobu nr 3.

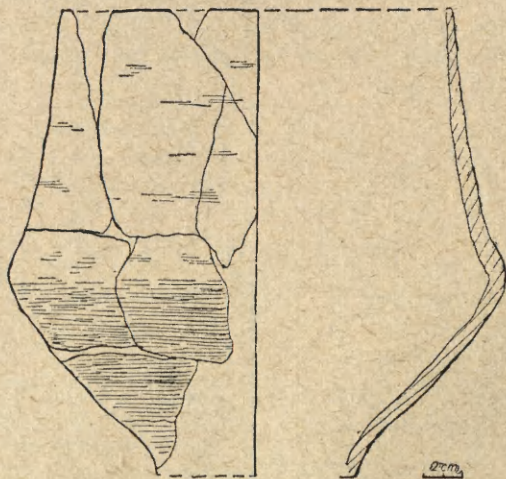
Palenisko nr 1. Było koliste w rzucie poziomym, który odczytano na głębokości 0,25 m. Średnica 2 m. Profil nieckowaty, dno nierówne sięgało do głębokości 0,48 m. Wypełnisko stanowił rudawożółty piasek zmieszany z silnie przepaloną ziemią. Wystąpiło kilka drobno połupanych, przepalonych kamieni, głównie na powierzchni paleniska, węgle drzewne, kilka małych ułamków ceramiki.

Palenisko nr 2. Było gruszkowate w rzucie poziomym, wydłużone na osi pld.-wsch.—płn.-zach., wystąpiło na głębokości 0,25 m. Długość 2,20 m, szer. 1,70 m. Przekrój pionowy nieckowaty, dno płaskie, nierówne, sięgało do głębokości 0,45—0,50 m. W ziemi wypełniskowej mało spalenizny, nieliczne kamienie (głównie u góry),

kilkanaście ułamków ceramiki, w tym kilka od małego kubka (ryc. 5). Palenisko zachodziło na górny poziom grobu nr 4.

Palenisko nr 3. Było w przybliżeniu prostokątne, ułożone po osi wschód—zachód, wystąpiło na głębokości 0,35 m. Długość 2,20 m, szer. 0,80 m. Przekrój pionowy nieckowaty, dno płaskie sięgało do głębokości 0,70 m. W jasnej ziemi wypełniska kilka małych kamieni, niewiele spalenizny pośrodku obiektu. Ceramiki brak.

Ryc. 6. Wólka Łasiecka, pow. Łowicz, stan. 3.
Naczynie znalezione we fragmentach w warstwie
kulturowej, w skali 1 : 2

Rys. A. Tłomakowska

Palenisko nr 4. Owalne w rzucie poziomym, wydłużone po osi północ—południe wystąpiło na głębokości 0,45 m. Długość 2,25 m, szer. 0,70—1,25 m. Przekrój pionowy nieckowaty, dno płaskie sięgało do głębokości 0,75 m. Wypelnisko stanowiła ciemna ziemia. Liczne drobne, przepalone kamienie w górnej partii, dużo spalenizny, węgla drzewnych. Kilka szczątkowych ułamków ceramiki.

Groby i paleniska występowały na rozmaitych głębokościach, przy czym dwa groby popielnicowe znajdowały się płytko, podobnie jak dwa paleniska (nr 1 i 2). Dwa pozostałe paleniska ulokowano głębiej, zaś jeszcze głębiej groby jamowe. Ten obraz nie ujawnia różnic czy zbieżności w stosunkach chronologicznych. Materiał ceramiczny (ryc. 3, 5, 6) ze stanowiska jest jednolity. Odkryte stanowisko odpowiada więc jednemu odcinkowi czasu i reprezentuje kulturę łużycką późnej epoki brązu. Jest to cmentarzysko o obrządku raczej wyłącznie ciałopalnym z dwoma formami grobów: popielnicowymi i jamowymi, na którym zakładano równocześnie z grobami lub nieco później paleniska spełniające jakąś rolę w obyczajach pogrzebowych.

Zakład Archeologii Polski IHKM PAN
w Warszawie

WITOLD BENDER

FIELD WORK AT WÓLKA ŁASIECKA, DISTRICT OF ŁOWICZ, IN 1961

Archaeological excavations continued at Wólka Łasiecka were concentrated on a settlement (site 1) from the Roman period. The area excavated in 1961 measured 1000 square metres and revealed traces of three post-houses, thirty fireplaces, a domed oven and nineteen pits.

Rectangular building no. 19 measured 3.20 by 5.0 m. Of larger size was building no. 10, measuring 25.00 by 7.00 m. Apart from the hall structure⁵ this was the second big house discovered in the discussed settlement. House no. 10, supported by 28 posts, contained two fireplaces and a pit — probably a cellar. The house seems to have had two chambers and two entrances. The third house (no. 11), probably oval in ground-plan, has been badly preserved.

Like in former seasons, also in 1961 the open fireplaces were the dominant feature of the excavated site. In this season 30 of them were revealed, of which 27 formed a concentration that also included other fireplaces previously unearthed. This extensive complex of similar fireplaces was situated near a marshy bog lying within the site, with some fireplaces very close to the bog. This confirms the observation that the fireplaces were grouped in isolated spots on the outskirts of the settlement.

Pits filled with culture remains formed various hollows in the natural subsoil. They appeared in the central part of the settlement where the post houses, subterranean huts and domed ovens were situated. Some pits may have been cellars, while other were sporadically used as fireplaces.

Like the other five ovens formerly disclosed, also the domed oven discovered in this season was located in the central part of the village. The oven measured 1.20 by 1.80 m., and was 0.60 m. deep. It served probably for baking.

The majority of potsherds obtained in 1961 were hand-made. Wheel-made pottery was very scarce. Other finds include an iron mounting of a spade, fragment of a stone-quern, fragment of an iron axe, an iron object for fire-striking, a clay object shaped like a bobbin, a clay foot of an unidentified object (animal figurine ?), two clay whorls, six whetstones and several unidentified iron objects fragmentarily preserved.

The 1961 excavations did not provide any new elements concerning the chronology of the settlement, dated to the period from the close of the 2nd to the early 4th century A. D.

A new site (no. 3), situated some 500 m. north of the described settlement, was also examined in 1961. This is a cemetery of the Lusatian culture from the late Bronze Age. The examined area of 200 square m. yielded four graves and four fireplaces.

Graves nos. 1 and 2 were cremation urn burials covered with stone pavements, and graves nos. 3 and 4 were cremation (?) pit burials, also with stones. Stones found inside and above those graves formed originally pavements or settings. Apart from few uncharacteristic potsherds revealed in graves 3 and 4, the latter grave contained also few burned bones lying in the middle of the pit, near its bottom.

The fireplaces discovered on site 3 seem to have had connection with the graves. Their ceramic material, also very poor, is similar to that found in the graves. Site no. 3 at Wólka Łasiecka belongs to the group of flat burial fields with two forms of cremations, namely with urn and pit burials. The fireplaces contemporary with the graves or somewhat later may have performed some function in the burial rite.